

Boekbespreking 1

J. Lambinon, L. Delvosalle & J. Duvigneaud, *Nouvelle Flore de la Belgique, du Grand-Duché de Luxembourg, du Nord de la France et des Régions voisines (Ptéridophytes et Spermatophytes)*, Édition 5, Meise, 2004, CXXX + 1167 pag., ISBN 90-72619-58-7, € 48 + € 10,91 aan verzendkosten voor Europese bestemmingen (€ 3,37 voor België), betaling vooraf door middel van overschrijving op rekening 679-0265524-35, Postcheque, 1100 Brussel (IBAN: BE 57 6790 2655 2435; BIC: PCHQBEBB) of via creditcard (Visa, Eurocard/Masterdcard, American Express) na ontvangst van factuur, te bestellen bij de Nationale Plantentuin van België (Mw. K. Clarysse, tel.: 0032-2-2600942; e-mail: katrien.clarysse@br.fgov.be). — De nieuwe, ditmaal Franstalige, editie van de ‘Belgische’ Flora-met-de-lange-naam (afgekort tot ‘NF5’) verschilt op het eerste gezicht niet sterk van de laatste Nederlandstalige editie¹ uit 1998. Enkele nieuwe families zijn opgenomen, bijvoorbeeld de Actinidiaceae (voor de Kiwi) en de Cabombaceae (voor de ontsnapte *Cabomba*-aquariumplanten). De verspreidingsgegevens zijn geactualiseerd, en een aantal neofyten zijn voor het eerst in de hoofdtekst en -sleutels opgenomen, bijvoorbeeld *Baccharis halimifolia* (Struikaster) en vier extra *Eragrostis*-soorten; de invloed van de neofyten-veldstudies van Philip Verloove is duidelijk merkbaar. Naast Canadese fijnstraal zijn nu twee andere *Conyza*-soorten opgenomen, terwijl een derde genoemd wordt. Wat bij nader inzien in de nieuwe editie vooral opvalt is het grote aantal kritische taxonomische opmerkingen. Zo neemt de behandeling van het *Amaranthus hybridus/bouchonii*-complex twee bladzijden met kleine letters tekst in vol met belangrijke informatie. De taxonomische opmerkingen zijn ook voor Nederlandse floristen van grote betekenis. Dat geldt zeker voor de behandeling van het genus *Panicum*, waar – naast *Panicum dichotomiflorum*, *P. capillare* en *P. milliaceum* – drie andere *Panicum*-soorten worden uitgesleuteld die mogelijk ook in Nederland onder andere in maïsvelden gevonden kunnen worden. Een ander voorbeeld betreft *Agrostis capillaris*: opgemerkt wordt (p. 916) dat een mogelijke *Agrostis*-hybride plaatselijk is ingeburgerd, die misschien *Agrostis capillaris* en *A. castellana* als ouders heeft; het voorkomen van de laatste is in het gebied van de ‘NF5’ nog steeds onzeker. In dit licht gezien was het voorbarig om *A. castellana* op de Nederlandse Standaardlijst te plaatsen en moet deze soort (tot nader order) van de lijst worden afgevoerd. Ook in andere gevallen vermindert het (kleine) aantal taxonomische verschillen tussen de NF5 en de Heukels’², bijvoorbeeld doordat *Artium pubens* in *A. minus* is opgenomen, en dat de 9 soorten Knoopkruid nu in één enkele soort *Centaurea jacea* zijn ondergebracht (met een grote set kritische noten erbij). Voorafgaand aan de publicatie is er geregeld bilateraal overleg geweest omtrent de Nederlandse namen, waardoor eveneens bereikt is dat de verschillen tussen de namen in de NF5 en de Heukels’ nog verder verkleind zijn. Bijzonder aanbevolen!

Ruud van der Meijden

1. J. Lambinon, J.E. de Langhe, L. Delvosalle & J. Duvigneaud. 1998. Flora van België, het Groot-hertogdom Luxemburg, Noord-Frankrijk en de aangrenzende gebieden, 3e druk. Meise.
2. R. van der Meijden. 1996. Heukels’ Flora van Nederland (ed. 22). Groningen.

Boekbespreking 2

Walafried Strabo, Vincent Hunink (vert.) & Kruidentuincommissie van het Nederlands Openluchtmuseum, *Hortulus. De Kloostertuin van Walafried Strabo*, Terra/Lannoo, Warnsveld, 2004, 111 pag. (inclusief een fascimile van een 9e eeuws afschrift van het gedicht in Karolingisch handschrift, een transcript van de Latijnse tekst en een vertaling daarvan in het Nederlands), ISBN 90 5897 0701, € 9,95. — Rond 842 schreef de monnik Walafried, destijds abt van het klooster Reichenau op het gelijknamige eiland in de Bodensee (Baden-Württemberg, Duitsland), het gedicht *De cultura hortorum*, afgekort tot *Hortulus* (‘het tuintje’), over ‘zijn’ kloostertuin.

Walafrieds gedicht is het oudste uitgebreide tuingedicht in de West-Europese cultuur dat bewaard is gebleven. Het gedicht geeft een gedetailleerde en liefdevolle beschrijving van de tuin en de kruiden die hierin worden verbouwd en levert een uniek beeld van vroeg-Middeleeuwse plantenkennis; praktische, dus veelal geneeskundige toepassingen van de 24 in het gedicht genoemde planten zijn nooit ver weg. De meeste geneeskruiden uit Walafrieds tuin kent men tegenwoordig vooral als keukenkruid of groente-, fruit- of siergewas, maar zelfs al zouden alle planten in Walafrieds tuin bruikbare geneeskrachtige kruiden zijn, dan nog is het aantal kruiden in onze ogen wonderbaarlijk klein voor de vele in de Middeleeuwen heersende ziekten en kwalen. Destijds werden vooral symptomen – zoals pijn, koorts en hoesten – bestreden, want deze zag men aan voor de ziekte zelf. De ware genezing kwam toen uiteraard van het christelijke geloof ...

Walafrieds gedicht is met deze zojuist uitgekomen uitgave van de *Hortulus* voor het eerst in het Nederlands vertaald. Naast deze vertaling en een transcript van de Latijnse tekst, brengt het boek de lezer nog dichterbij de Middeleeuwen door een fascimile van een 9e eeuwse handschrift van het gedicht, dat een kwart eeuw na Walafrieds dood in 849 is opgetekend. Het heeft de samenstellers van het boek veel moeite gekost om van het Vaticaan toestemming te krijgen voor deze weergave van het handschrift, maar dat is zeker de moeite waard geweest. Het boek bevat tevens een goede verantwoording van de vertaling, korte schetsen van Walafrieds leven en het kloosterleven in Karolingisch West-Europa, en een duidelijke en leerzame toelichting op Walafrieds gedicht en de daarin door hem genoemde planten. Walafrieds tuin wordt bovendien vergeleken met een kloostertuin uit ca. 820, die is opgenomen in een plattegrond van het klooster van Sankt Gallen (gemaakt in Reichenau!). De toelichting in het boek is versierd met laat 16e of vroeg 17e eeuwse houtsneden van de in Walafrieds gedicht genoemde planten (waarschijnlijk uit het *Cruydt-Boeck* van Dodonaeus, maar dat wordt niet vermeld). De uitgave is een leuk boekje voor floristen en botanici die belangstelling hebben voor geschiedenis en voor anderen die belangstelling hebben voor de geschiedenis van de kruidkunde en zeker de moeite van het aanschaffen waard!

Hans Kruijer

Boekbespreking 3

K. van Herk & A. Aptroot, *Veldgids Korstmossen*, Stichting Uitgeverij van de KNNV, Utrecht, 2004, 423 pag., ISBN 90 5011 175 0, € 33,95 (€ 29,95 voor KNNV-leden bij de KNNV; € 25,= voor leden van de Bryologische & Lichenologische Werkgroep van de KNNV bij de BLWG), [verschijnen in de reeks Veldgids Nr. 19]. — Deze nieuwe veldgids is een bewerking van een eerdere uitgave geschreven door dezelfde auteurs, maar in andere volgorde. Het boek is bijna onherkenbaar verbeterd. De inleidende teksten zijn geactualiseerd, de moeizame determinateursleutel beviel niet en is vervallen, het aantal opgenomen soorten is sterk uitgebreid, er zijn meer en betere foto's opgenomen, die bovendien in natuurlijker kleuren zijn afgedrukt; de lay-out is buitengewoon fraai. Wie, van armoede of uit zuinigheid, nog de oude veldgids gebruikt, doet zichzelf ernstig tekort.

De inhoud is logisch opgebouwd en begint met zes inleidende hoofdstukken (pag. 5–43). Voor beginners en enigszins gevorderden zijn hier nuttige aanwijzingen voor het bestuderen van korstmossen te vinden. Het bezit van een 8x-loep blijkt hierbij noodzakelijk te zijn, het bezit van een prepareermicroscoop met opvallend licht is heel plezierig, en een microscoop met een 400x lenzencombinatie en doorvallend licht is voor het determineren van sommige korstmossoorten noodzakelijk. Andere nuttige tips betreffen het toepassen van chemische kleurreacties, het aanschaffen van de benodigde reagentia en een verwijzing naar de website van de Bryologische en Lichenologische Werkgroep van de KNNV (BLWG) met het excursieprogramma. Het onderzoek aan en met korstmossen als indicatoren voor luchtverontreiniging en klimaatsverandering wordt beknopt, maar duidelijk besproken (pag. 35–38). Waar de nieuw in ons land gevonden korstmossen vandaan komen blijkt soms nog een raadsel (pag. 40). In hoofdstuk 6 wordt de opzet van de soortbeschrijvingen toegelicht (pag. 41–43). Vooral in het begin zal dit hoofdstuk regelmatig geraadpleegd moeten worden, maar al gauw spreken de afkortingen en goed gekozen pictogrammen voor zich.